

N:o 9.

Ank. till Riksd. kansli den 13 maj 1901, kl. 12 midd.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion angående ändrad lydelse af § 48 regeringsformen.

Regeringsformens § 48 är af följande lydelse:

»§ 48.

Konungens hof står under Dess enskilda styrelse: kunnande Han häruti förordna som Honom godt synes. Alla beställningar vid Sitt hof må Konungen efter behag tillsätta och derifrån afsätta.»

Vid 1895 års riksdag väcktes inom Andra Kammaren två särskilda motioner, nemligen n:o 17 af herr S. Palme och n:o 156 af herr A. V. Ljungman, båda angående tillägg till denna paragraf i syfte att införa grundsatsen om oförenlighet af viss statstjenst med hofstjenst. Enligt den förstnämnda af dessa motioner borde till paragrafen fogas följande stadgande: »dock må officerare i tjenst hvarken kunna till sådan beställning nämnas, ej heller eljest till hofstjenstgöring användas». Herr Ljungman gick uti sin motion längre än herr Palme och föreslog, att till paragrafen i fråga måtte fogas ett så lydande tillägg: »dock må med sådan beställning icke förenas embete eller tjenst, hvarom i 28 och 32 §§ förmäles».

Konstitutionsutskottet afstyrkte i afgifvet utlåtande, n:o 2, båda dessa förslag, hvaremot nio reservanter från Andra Kammaren hemställde, att Riksdagen måtte antaga såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behand-

ling ett förslag till ändrad lydelse af ifrågavarande paragraf, hvori tillägget skulle erhålla denna lydelse: »dock må med hof-tjenst icke vara för-enad anställning i statens tjenst».

Utskottets hemställan blef af Första Kammaren utan diskussion och votering bifallen, hvaremot Andra Kammaren efter hållen öfverläggning, medelst anställd omröstning med 108 röster mot 91, biföll den af herr Palme i ämnet väckta motionen.

De af herr Palme anförda hufvudsakliga skälen för berörda af honom väckta förslag återgäfvos i konstitutionsutskottets nämnda utlåtande på följande sätt. Vid många tillfällen hade »yppat sig missnöje inom ganska vidsträckt kretsar af den svenska arméns officerskår i anledning af befordringar af personer, som vid sidan af sin militära tjenst innehaft hof-tjenst af en eller annan art, samt rörande hvilka man funnit eller trott sig finna, att de just på grund af sin ställning vid hofvet föredragits framför andra, mera berättigade men detta företråde saknande kamrater. Den dubbla egenskapen af hofmän och militärer gäfvade för öfrigt icke endast vid befordringar anledning till missnöje. En hvar, som inom en officerskår varit i tillfälle att på närmare håll iakttaga en eller flere officerare med hof-tjenst, torde hafva märkt åtskilliga omständigheter, som icke kunde annat än betraktas såsom mindre lämpliga. Än kunde en dylik officer, därför att han skulle inträda i utöfning af sin hofsyssla, icke beordras till en viss kommendering, hvartill han eljest vore i tur. Än måste han midt under pågående vigtig tjenstgöring af en kamrat af-lösas, därför att han kallades till hof-tjenst. Ej sällan funnes inom kåren osjelfständiga karakterer, som, beräknande att deras kanske ännu till och med i lägre grad stående kamrat, hofmannen, dels vore förutbestämd att hastigt avancera och dels hade högställda personers öra, egnade honom en fjäsande uppmärksamhet, som ingalunda vore för andan inom kåren nyttig. Dessa och andra omständigheter gjorde att, äfven utom befordrings-tillfällen, den dubbla egenskapen af hofman och officer vore olämplig. Så länge missnöje inom armén rådde med dubbeltjenst inom armé och hof, och sådant missnöje komme alltid att finnas, så länge vore motionären ock på det lifligaste öfvertygad om, att det vore i hög grad olyckligt för armén och för andan inom densamma, att officerare i tjenst kunde utnämnas till befattningar inom Konungens hof. Med sådana befattningar menade emellertid motionären ingalunda adjutanter, för så vidt nemligen de sysslade med militär adjutantstjenst och icke med hof-tjenst. Konungen, den enligt § 14 regeringsformen sjelfskrifne högste befälhafvaren öfver landets krigsmagt, måste i denna sin egenskap ega rätt att till adjutants-tjenst hos sig kalla och kommendera det antal officerare, som han ansåge

skäligt. Då de emellertid vore hos Konungen anstälde endast i Konungens egenskap af högste befälhafvare öfver krigsmagten, så kunde deremot med all rätt fordras, att desse officerare icke blefve använda i annat än verklig adjutantstjänst, med uteslutande af allt, som hörde till hofstjänst, uppvakning o. d. Samma vore förhållandet beträffande adjutanter anställning hos de kungliga prinsarne, hvilka i och med detsamma icke heller kunde hos sig få anstälde flere eller andre adjutanter än som med deras innehafvande militära grad eller befattning inom krigsmagten vore förenligt. Ett stadgande i nu antydt syfte, som för öfrigt vunne ytterligare bekräftelse af snarlika bestämmelser i utlandet, särskildt Tyskland, syntes slutligen motionären vara af vigt äfven ur konungamagtens egen synpunkt.»

Till stöd för sin afstyrkande hemställan anförde deremot konstitutionsutskottet, att utskottet väl funne, att ett förenande af hofstjänst med civil eller militär beställning i statens tjänst möjligen kunde leda till vissa missförhållanden, särskildt med hänsyn dertill, att en statens tjänsteman, vare sig civil eller militär, genom hofstjänstgöring kunde komma att tidtals dragas från sin egentliga verksamhet, men att, då utskottet hölle före, att för undvikande af nu antydda olägenhet, det icke torde vara behöfligt, att någon särskild bestämmelse i grundlag infördes, och att, då för öfrigt en sådan ändring som den af motionärerna åsyftade skulle kunna å sin sida medföra bestämda olägenheter, utskottet funne sig icke böra tillstyrka någöndera af de i förevarande motioner ifrågasatta grundlagsförändringar.

Uti en vid innevarande riksdag inom Andra Kammaren väckt, till konstitutionsutskottet öfverlemnad motion, n:o 184, har herr *David Bergström* återupptagit den af herr *Palme* uti berörda vid 1895 års riksdag framlagda motion väckta frågan samt dervid hemställt, att Riksdagen måtte såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af § 48 regeringsformen:

»48 §.

Konungens hof står under Dess enskilda styrelse; kunnande Han häruti förordna som Honom godt synes. Alla beställningar vid sitt hof må Konungen efter behag tillsätta och derifrån afsätta, dock att till krigsmagten hörande officer i tjänst, med lön å regemente eller kår, icke kan till sådan beställning nämnas eller till något slags hofstjänstgöring användas.»

Efter en redogörelse för innehållet af herr *Palme*s ofvan omförmälda

motion och dess behandling inom Riksdagen samt med åberopande af åtskilliga yttranden under förberörda öfverläggning inom Andra Kammaren, har herr Bergström vidare till stöd för sitt grundlagsändringsförslag anført följande.

De skäl för en grundlagsändring i syfte att förhindra förenande af militärtjänst och hoftjänstgöring, hvilka för sex år sedan gjordes gällande, hade sedan den tiden ingalunda aftagit i vikt och betydelse. Fastmera framträdde, i samband med arbetet på en förbättrad härordning, behovet af en grundlagsändring på detta område med ökad styrka. I Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående ny härordning framhölles flerstädes vigten af att vidmagthålla och yttermera främja och utvidga officersutbildningen. Genom förverkligande af grundsatsen om officersskårens ständiga tjänstgöring ansåges vägen blifva öppnad för gynsamare förhållanden i nu berörda afseenden. Med stor styrka betonade den nuvarande chefen för landtförsvarsdepartementet betydelsen deraf, att genom denna ständiga tjänstgöring, som enligt den föreslagna nya härordningen skulle blifva härens befäl beskärd, möjlighet bereddtes att genom officersöfningar af hvarjehanda slag *oaflåtigen arbeta på förkofrandet af officerarnes fortsatta utbildning.*

Ingen, som delade chefens för landtförsvarsdepartementet mening, att allt borde göras för att höja officerarnes militära duglighet samt alltmer dana dem för deras viktiga uppgift, torde finna det anuat än menligt och med statens intressen oförenligt, att officerare i tjänst droges från sin militära tjänstgöring till hoftjänstgöring, från arbetet på sin militära utbildning och förkofran till sysslor, som icke hade det ringaste att skaffa med den militära utbildningen. En och annan torde emellertid vara benägen att slå sig till ro dermed, att en viss varsamhet i många fall vid tillsättande af hoftjenster redan börjat iakttagas och att denna varsamhet antagligen skulle varda än vidare utsträckt, äfven utan något Riksdagens beslut om en grundlagsändring på detta område. Det stora flertalet af Sveriges folk, som gerna ville se, att reformerna med afseende å våra militära förhållanden begynte ofvanefter, skulle deremot finna en fornlilig lagförändring mera öfverensstämmande med sina önskningsar. Först då vore på denna viktiga punkt den trygghet vunnen, hvarmed svenska folket önskade omgifva dylika förhållanden.

Med afseende å formen för ett grundlagsbud, sådant som det år 1895 af herr Palme ifrågasatta, hade anmärkts, dels att dennes förslag lede af oklarhet, i ty att, då den fordran der framställdes, att officerare i tjänst icke skulle kunna nämnas till hofbeställning eller eljest användas till hoftjänstgöring, den, som dömde efter ordasättet, måste antaga, att samma sak blifvit sagd två gånger, hvarför, om det sista tillägget afsåge, att adjutanter hos kungliga

personer ej finge användas till hoftjenst, detta borde tydligare uttryckas, dels ock att med officerare icke endast menades officerare vid armén eller flottan och att sålunda t. ex. de vid väg- och vattenbyggnadskåren anställde tjänstemännen, hvilka jemväl benämndes officerare, komme att falla under en bestämmelse sådan som den då ifrågasatta.

Med afseende å den förra invändningen vore att märka, att uttrycket: »dock må officerare i tjänst hvarken kunna till sådan beställning (beställning vid hofvet) nämnas» otvetydigt innebure förbud mot fast hoftjenst, och att det derpå följande uttrycket: »ej heller eljest till hoftjenstgöring användas» vore rigtadt mot den tillfälliga hoftjenstgöringen, och detta vare sig af adjutanter eller af andra officerare. Från dessa synpunkter torde det för sex år sedan föreslagna grundlagsbudet icke vara i behof af något förtydligande. Deremot torde det vara på sin plats att tydligare markera, att det vore den i aktiv tjänst varande officerens anställning vid hofvet eller användning till tillfällig hoftjenstgöring, som man genom ett bestämdt grundlagsstadgande ville förhindra. I sådant syfte torde ett tillägg till uttrycket »officer i tjänst» af orden »med lön i regemente eller kår» vara lämpligt och tillfyllestgörande.

Den andra anmärkningen, att officerare, som hvarken tillhörde armén eller flottan, äfvenledes komme att från möjlighet till anställning vid hofvet och tillfällig hoftjenstgöring uteslutas, kunde, om den ansåges vara af någon egentlig vikt, lätt undvikas genom införande af orden: »till krigsmagten hörande» framför uttrycket »officer i tjänst».

Till sist har motionären erinrat, att ett grundlagsstadgande i nu berörda afseende vore af behof påkalladt, ehvad en ny härordning komme att antagas eller den nuvarande ännu en tid komme att ega bestånd.

Vid behandlingen af herr Bergströms nu ifrågavarande motion har utskottet funnit sig böra till en början fästa uppmärksamheten derpå, att till följd af den väsentliga åtskilnad, hvilken eger rum med afseende å sättet för meddelande af uppdrag att bestrida å ena sidan adjutantstjänst och å den andra verklig hoftjenst, frågan om Konungens rätt att till adjutantstjänst beordra officerare helt och hållet faller utanför det nu föreliggande spörsmålet om ändring i grundlagens föreskrifter rörande »Konungens hof». Till tjänstgöring i Konungens stab såsom öfveradjutant eller adjutant eller i Kronprinsens stab såsom adjutant eller ordonnansofficer eller hos de kungliga prinsarne beordras nemligen officerare af Konungen i kommandoväg på föredragning af chefen för vederbörande försvarsdepartement, medan uppdrag att bestrida hoftjenst meddelas genom fullmägt eller för-

ordnande af Konungen på föredragning af riksmarskalken. Häraf framgår, att adjutantstjenstgöringen, äfven om den i visst hänseende och under vissa förhållanden måste på grund af sakens natur blifva till arten jemförlig med den egentliga hofstjenstgöringen, ingalunda får i konstitutionellt afseende hänföras till sådan beställning vid Konungens hof, hvarom i § 48 regeringsformen förmäles.

Beträffande åter frågan, huruvida det kan anses behöfligt eller gagneligt, att någon inskränkning i den uti motionen angifna riktning vidtages i afseende å Konungens i § 48 regeringsformen stadgade befogenhet att efter godtfinnande tillsätta alla beställningar vid sitt hof, har utskottet icke kunnat finna rubbning böra ske i den uti sagda paragraf uttalade grundsatsen, en grundsats, hvilken, med fästadt afseende jemväl å paragrafens plats i regeringsformen, skulle kunna uttryckas på det sätt, att monarken skall ega full frihet att, obunden af hvarje stadgande om konstitutionel kontroll och utan inblandning af hvem det vara må, afgöra alla frågor angående sitt hof och att sålunda utöfva en oinskränkt magt i afseende å val af sin personliga omgifning. Vid regeringsformens tillkomst år 1809, från hvilken tid ifrågavarande paragraf behållit sin nuvarande lydelse, torde de missbruk hafva varit i friskt minne, hvilka under enväldets dagar egt rum i afseende å tillsättningen af hofstjenster och befordringar af dessas innehafvare. Att det oaktadt 1809 års grundlagsstiftare, hvilka icke kunna misstänkas för bristande nit, då det gälde att undanrödja sådana olägenheter, som varit förbundna med enväldsmagten, icke ryggade tillbaka för att genom stadgandet i sagda paragraf förbehålla Konungen en obegränsad och okontrollerad magt i berörda hänseende, torde väl kunna tillskrifvas bland annat den omständigheten, att icke heller de missförhållanden fallit ur minnet, hvilka på förevarande område varit rådande under den s. k. frihetstiden, då representationens ingrepp i Konungens ifrågavarande prerogativ gått så långt, att t. ex. genom votering i ständernas sekreta utskott tillsattes både lärare för de kungliga barnen och dessas uppvaktning.

Om utskottet sålunda velat gifva uttryck åt sin åsigt, att en fullkomligt riktig princip ligger till grund för stadgandena i § 48 regeringsformen, har utskottet å andra sidan icke förbisett det *önskvärda* deri att, på sätt herr Bergström i sin motion påpekat, officerare, tillhörande krigsmagten, icke dragas från sin militära embetsutöfning till bestridande af mera stadigvarande hofstjenst, hvilket vore desto viktigare, derest genom införande af en ny härordning grundsatsen om officersskårens ständiga tjenst-

göring blefve förverkligad. Att genom en grundlagsförändring söka vinna detta önskemål bör emellertid enligt utskottets åsigt icke ifrågasättas i annat fall, än att så svåra faktiska missbruk förelåge, att hänsyn till det principiellt rigtiga måste vika. Men detta kan desto mindre nu sägas vara händelsen, som, enligt hvad utskottet inhemtat, under de sex år, som förflutit sedan denna fråga senast behandlades af Riksdagen, fullmägt på beställning vid hofvet blott i ett enda fall blifvit utfärdad för en i aktiv tjänst varande officer. För öfrigt må erinras om den under ärendets behandling vid 1895 års riksdag betonade omständigheten, att ett förbud mot inträde i hof-tjänst skulle vara i principiellt hänseende i lika hög grad påkalladt beträffande statens civile och ecklesiastike embets- och tjänstemän som i fråga om de militäre. En dylik följdriktigt utsträckt tillämpning af den i motionen uttryckta grundsatsen torde emellertid möta ganska afsevärda hinder.

Vidkommande den i motionen uttalade åsigten, att officerare i tjänst, vare sig adjutanter eller andra, icke borde få användas i *tillfällig* hof-tjänstgöring, hvarmed väl torde afses sådana undantagsfall, då officerare vid särskilda högtidliga tillfällen, större hoffester o. s. v., beordras till upp-vaktning vid hofvet, kan utskottet ej finna annat än att motionären härutinnan gått alldeles för långt, enär ju en sådan tillfällig tjänstgöring, ålagd ett jemförelsevis obetydligt antal personer, väl icke kan, i stort sedt, anses i afsevärd mån inverka störande på den militära tjänstutöfningen.

Mot den form motionären gifvit åt sitt förslag kunna vidare åtskilliga anmärkningar göras. Utskottet anser sig böra i detta hänseende först och främst på det bestämdaste framhålla, att, äfven om ett stadgande i motionens syfte skulle, mot utskottets åsigt, befinnas lämpligt, dess inryckande i § 48 regeringsformen såsom ett mot Konungen rigtadt förbud icke kan anses öfverensstämmande med de grunder, enligt hvilka regeringsformen är uppställd, då ju nemligen derigenom skulle på ett enligt grundlagen särskildt undantaget område, inom hvilket Konungen är personligen tillerkänd full handlingsfrihet och i afseende hvarå någon konstitutionell kontroll icke får ega rum, för Konungens beslutanderätt ändock uppdragas vissa gränser.

Slutligen kan anmärkas, att vissa uttryck i det framlagda grundlags-ändringsförslaget äro afsärdeles sväfvande beskaffenhet. Tvifvelaktigt torde sålunda vara, huruvida under uttrycket »något slags hof-tjänstgöring» skulle innefattas jemväl utöfningen af sådana tjänster som t. ex. ståthållare-befattning eller kanreraretjänst å kungligt lustslott, uppdrag att vara lärare för prins af det kongl. huset m. fl.

Utskottet får, på grund af hvad sålunda blifvit anfördt, hemställa, att herr Bergströms ifrågavarande motion ej må föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 maj 1901.

På utskottets vägnar:

F. BARNEKOW.

R e s e r v a t i o n e r :

af herrar *Dahn*, *Johnsson* och *Andersson*, hvilka ansett, att utskottet bort föreslå ett tillägg till § 28 mom. 1 regeringsformen af innehåll: att anställning vid krigsmagten med lön å stat ej må förenas med hoftjenst; samt af herr *Waldenström*, som anført:

»Då motionären icke i sin motion yttrat ett ord mot Konungens rätt att till adjutanter kalla i tjenst varande militärer, så har utskottet saknat allt fog att, såsom skett i första stycket af dess motivering, tala så, som om motionären ansett, att denna Konungens rätt hade något att skaffa med grundlagens föreskrifter rörande Konungens hof. Så mycket mer kan mot utskottet denna anmärkning göras, som motionären dels i sin motivering ur den vid 1895 års riksdag väckta motion, hvars hufvudtanke han upptagit, anført, att en sådan inskränkning i Konungens rätt ingalunda kunde afses, dels i slutet af samma motivering betonat, att Konungens adjutanter lika litet som andra i tjenst varande officerare finge användas till hoftjenst, genom hvilka ord han ju uttryckligt skiljer mellan adjutantstjensten i och för sig och hoftjensten, dels i sin motions kläm endast föreslagit ändring i § 48 regeringsformen, som icke alls handlar om adjutantstjenst utan endast om hoftjenst».

Herrar *Rudebeck* och *Blomberg* hafva begärt få här antecknadt, att de på grund af sjukdom icke deltagit i detta ärendes slutliga behandling inom utskottet.